

PRSTOVÁ TECHNIKA A PROBLÉM ODCIZENÍ

Jaroslav Bužga

Přednes posledních Beethovenových klavírních sonát /op. 106, op. 109, op. 110, op. 111/ se vymykal technickým možnostem interpretů. Zda je hrál Beethoven veřejně, není známo. Snad šlo původně o díla mající, jak píše Thomas Mann, zaznít jen jednou, a to v umělcově tvůrčí fantazii. K přednesu náročnějších klavírních skladeb Haydnových a Mozartových dospívali klavíristé postupným přehráváním stále složitějších skladeb těchto skladatelů a jejich současníků. Vytrvalým procvičováním snazších Beethovenových klavírních skladeb, např. Pro Elišku, a některých sonát /např. op. 14/ však nemohli dosáhnout technické úrovně dostačující k provedení posledních sonát, které nastolily nutnost vytvořit spojovací článek mezi tehdejší úrovní klavírní hry a technickými požadavky, které kladly na interprety. Tento spojovací článek vytvořil svými instruktivními skladbami Carl Czerny /Karel Černý, 1791-1857/. Rodiče skladatele pocházeli z Nymburka a odešli do Vídně, kde se Černý narodil a strávil celý život. Stal se Beethovenovým žákem a patřil k několika málo hudebníkům, kteří Beethovenovu hudbu chápali a hráli na koncertech. Ve svých instruktivních skladbách rozložil Černý skladebnou strukturu Beethovenových klavírních skladeb na rozmanité technické, původnímu obsahu odcizené prvky, jejichž procvičováním klavíristé ovládli technické problémy, nikoliv obsah Beethovenovy hudby. Vznikla situace obdobná novodobé dělbě práce rozrušující vědomí vztahu mezi výrobním procesem a výrobkem. Černého postup odpovídal i jiným vyučovacími metodám, např. osvojování určitých pravidel gramatiky při výuce jazyků. Díky novým výrobním možnostem nototisku se cenově poměrně dostupné Černého instruktivní skladby Die Schule der Geläufigkeit /Škola zběhlosti/, op. 299 a Die Kunst der Fingerfertigkeit /Umění prstové pohotovosti/, op. 740 a mnohé jiné záhy rozšířily po celé Evropě a přispěly ke všeobecnému vzestupu úrovně klavírní hry. Slovo Fertigkeit - pohotovost v názvu zastupovalo nepochybně tehdy ještě nezvyklý termín technika užívaný v této souvislosti až později: prstová technika, technika akordové hry, technika úhozu, bravurní technika. Rozšíření Černé-

ho instruktivních skladeb přispělo ke sjednocení dosavadního vyučovacího systému a k proměně funkce učitele hudby. Někdejší ponížený lokaj přizpůsobivý požadavkům a vrtochům svých šlechtických a měšťanských mecenášů či despotický školní rektor nebo kantor šikanující nadané děti se změnil v učitele sledujícího, obdobně jako mistr v továrně, pokroky v osvojování prstové techniky.

Černý vychoval desítky žáků, mezi nimi i Franze Liszta, ztělesňujícího dobový ideál klavírního virtuosa. Liszt složil četné klavírní parafráze a transkripce různých oblíbených skladeb. Transkripce Wagnerových oper podstatně rozšířil znalost Wagnerovy hudby mezi širokými vrstvami hudebníků, kteří je nemohli poznávat na divadle. Tyto transkripce zcizují v brechtovském smyslu původní Wagnerovu rituální představu hudebního dramatu prožívaného jako sakrální akt, změněnou v oslnivou technickou podívanou.

Kromě vlastní sólové funkce zastupoval klavír v 19. a ve 20. století při hudebních produkcích v měšťanských salónech orchestr nebo operní soubor. Komponování u klavíru podstatně ovlivnilo charakter kompozičního procesu. Frédéric Chopin, Robert Schumann, Johannes Brahms, Alexandr Skrjabin, Arnold Schönberg, Sergej Prokofjev a někteří další skladatelé chápali virtuózní možnosti klavírní hry jako prostředek obohacující výrazové možnosti hudby. Béla Bartók spojil v klavírním cyklu Mikrokosmos výuku klavírní hry s novým hudebním myšlením. Nicméně od 19. století převažuje zájem o technickou virtuozitu nad zájmem o hudební obsah skladeb. Interpreti odmítají soudobé skladby, které se vymykají běžným manuálním zkušenostem a postrádají žádoucí virtuózní efekty. Karlheinz Stockhausen pokládá za důležitou přednost elektronické hudby okolnost, že zvukové generátory není třeba, na rozdíl od hudebníků, přesvědčovat o smyslu Nové hudby.

Literatura:

Carl Czerny, *Vzpomínky z mého života*, Praha 1973; Grete Wehmeyer, *Carl Czerny und die Einzelhaft am Klavier*, Kassel... Zürich 1983.